

ASPECTELE POTENȚIALULUI DE EXPORT AL PRODUSELOR AGROALIMENTARE DIN REPUBLICA MOLDOVA

*Cornel COȘER, drd., asistent universitar,
Universitatea Agrară de Stat din Moldova*

Given the importance of the agricultural sector in the economy in terms of employment, population, and poverty alleviation, Moldova can't improve its economy overall and achieve sustainable growth without reforming its agricultural sector. Moldova's exporters have been losing ground in their traditional markets to the east, as market architectures evolve and competitors from the enlarged EU and Asia are moving in. The performance of selected activities in competitive agricultural export markets attests to the resilience of the country's entrepreneurs and managers. Export of agricultural products or processed products from them is without considerable income for producers, since the value added per tonne of product is modest. In this situation, corporate enterprises can exploit their export potential only by increasing cultivated areas, receiving significant amounts of one or several of products in which they are specialized. On the other hand, farms can increase their export potential by creating producers associations representing one or a few related agricultural products, maintaining the individual form of agricultural land use, but using the same standards of production and technology storage, processing and trading.

Rol, evoluție și implicații

Întrucât agricultura în general, cât și sectorul agroalimentar (de aici înainte, inclusiv secțiunea VIII-Piei Brute/Piei Tăbăcite, conform Nomenclatorului Mărfurilor), în particular, continuă să joace un rol important în sistemul economiei naționale, iar aceasta determină specificul macroeconomic, determinanții sectoriali devin condițiile care reliefează atât contextul acțiunii agenților economici din domeniu, dar și aspectul de manifestare exterioară, prin export, creare de imagine, strategii de promovare.

În acest mod, o trasare evolutivă a situației din agricultura națională induce ideea unui paralelism constitutiv, a unei dinamici care s-a caracterizat prin diverse acțiuni, în diverse perioade de timp, în special, începând cu perioada obținerii independenței Republicii Moldova. Reforma funciară, combinată cu creșterea consumului intern (datorată remitențelor diasporei) și cu instrumentele de stabilizare macroeconomică [3, p.17] au dus la o „reanimare”, deși relativă, a sectorului agroalimentar național. Este evident, însă, că continua diminuare a veniturilor întreprinzătorilor agricoli își are cauzele în creșterea prețurilor materiilor prime utilizate, pe de o parte și scăderea prețurilor producției finale, pe de altă parte. Persistența acestui risc este evidentă, în opinia noastră, din considerentul lipsei structurării unei piețe agroalimentare competitive, susținute și interconectate (în logicul lanț de producere-procesare-livrare-comercializare).

Reflectarea problemelor sistemice și specifice sectorului agroalimentar în cadrul unor strategii și programe (individuale, sau împreună cu partenerii de dezvoltare) generează soluții de diversificare a exportului agroalimentar, de dezvoltare a infrastructurii agrare, de coordonare a programelor și politicilor naționale și sectoriale etc. În acest sens, acțiunile agenților economici se modelează pe filiera creării produselor agroalimentare competitive, prin intermediul strategiilor de creare a calității și a gestionării factorului cost-preț, precum și implicarea managementului performant și inovator, care ține de eficiența promovării produselor respective pe piețele externe.

În aceste condiții, valorificarea potențialului de export al sectorului agroalimentar devine una extrem de importantă, dar și dificilă. Obținerea unor recolte cu medii de 2-4

ori mai mici decât la majoritatea partenerilor noștri europeni sau americani ne sugerează necesitatea acțiunilor cantitative, care ar trebui să întrunească sincronismul calitativ. Decentralizarea producției și apariția unor entități agricole de dimensiuni foarte mici (1-2 hectare) a dus și la lipsa utilizării atât a tehnologiilor performante, cât și la absența unor substanțe fertilizante necesare cultivării eficiente. Totodată, condițiile macroeconomice generale [2, p.5-6] fac ca problema eficientizării și sporirii exportului agroalimentar să fie una și mai dificilă.

O analiză structurală ne permite identificarea grupelor de exportatori ai produselor agroalimentare [4, p.10-11], fapt care ar contribui la determinarea categorizării și înțelegerii modului de manifestare pe piață. Astfel, putem sintetiza că principalii participanți pe piața exportului agroalimentar din Republica Moldova sunt:

Ø Gospodăriile țărănești - au, în general, un potențial de export agroalimentar destul de limitat, dar uneori petrec tranzacții eficiente datorită specializării acestora și a culturilor cu valoare adăugată înaltă (legume, fructe, produse animaliere etc.).

Ø Entitățile agricole corporative - nu dispun de o specializare în culturile intensive (cultivând cereale, soia, rapiță etc.).

Ø Întreprinderi specializate în exportul agroalimentar - reprezintă companiile care joacă mai mult un rol de intermediar, cumpărând producția agroalimentară de la producătorii agricoli și stabilind relații comerciale de export cu partenerii din afară.

Ø Întreprinderile ce procesează produsele agricole - sunt agenții economici care dispun de reale capacități de procesare a produselor agricole, ulterior exportând produsul agroalimentar final.

Cu atât mai mult se complică algoritmul de stimulare a exportului agroalimentar, cu cât condițiile de vânzare-cumpărare nu corespund, în mare parte, cu realitățile de producere și procesare interne, naționale. Piața importatoare determină (uneori chiar la nivel regional) prețurile de achiziționare, fapt care constrânge agentul economic național să aibă o capacitate de negociere diminuată și astfel, potențialul de export se „izolează” în cadrul abilității entității economice de a produce eficient, mult și rapid.

Potențialul exportului agroalimentar - evaluare și comparație

În general și într-un mod tradițional, produsele agroalimentare ocupă o bună parte din exporturile totale ale Moldovei. O evaluare a indicatorilor de performanță a exportului agroalimentar permite tratarea acestuia în contextul macroeconomic general, dar și înțelegerea ultimelor tendințe din domeniu (figura 1).

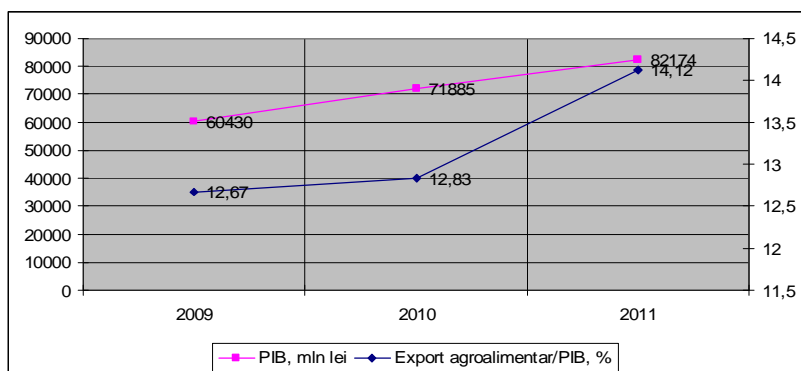

Fig. 1. Evoluția Produsului Intern Brut (PIB) și a raportului dintre exportul agroalimentar național și PIB, 2009-2011

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică [6]

Din figura de mai sus, atestăm, pe de o parte, o evoluție pozitivă a PIB al Republicii Moldova, iar pe de altă parte, continua tendință de creștere a ponderii

raportului Export Agroalimentar/PIB. În ultima perioadă, exportul cu produse agroalimentare a resimțit reale dinamizări, în special la capitolul „animale vii și produse ale regnului animal”, care a evoluat de la valoarea de 9 145,8 mii USD în 2009, pînă la 38 042,9 mii USD în 2011. Această creștere, s-a datorat, în mare parte, catalizării exportului respectiv pe piața Comunității Statelor Independente (CSI), de la 4 822,6 mii USD în 2009 la 27 951,8 mii USD în 2011. Evoluții semnificative a înregistrat și exportul cu produse ale regnului vegetal (de la 263 881,0 mii USD în 2009 la 470 995,0 mii USD în 2011), aici deja și cota CSI, cît și aportul Uniunii Europene (UE) fiind semnificative. Însă, orientarea exportului cu produse agroalimentare spre cele 2 piețe prioritare (UE și CSI), reflectă 2 evoluții interesante: pe de o parte - are loc o creștere a ponderii pieței UE în exporturile noastre agroalimentare, iar pe de altă parte, se resimte o descreștere a acestora spre piața CSI (figura 2).

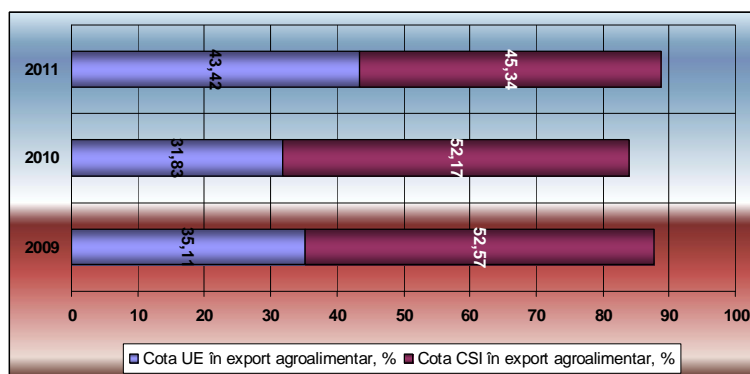

Fig. 2. Dinamica orientării exportului agroalimentar spre piețele prioritare, 2009-2011

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică [6]

De fapt, această tendință a fost vizibilă începînd cu perioada anilor 2005-2006, în prezent ea manifestîndu-se prin importantul procentaj al cotei de export, iar suma celor 2 valori (ale UE și CSI) constituie, practic, majoritatea exportului agroalimentar național, restul fiind dispersat spre țările asiatice, ale continentului american etc. Însă complexitatea manifestării exportului agroalimentar, care real este influențat de o serie de factori interni și externi (printre care: costul materiilor prime, eficiența economică a agenților exportatori, volumul producției vegetale și animaliere naționale, condițiile climaterice, politicile agricole, relațiile cu partenerii comerciali etc.) nu ne poate detașa de situația agriculturii și de evoluția exportului total național (figura 3).

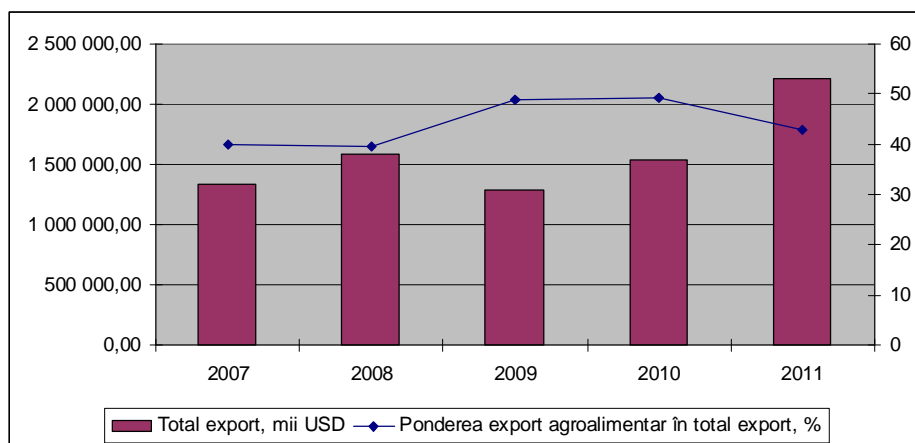

Fig.3. Ponderea exportului agroalimentar și dinamica acestuia în totalul exporturilor Republicii Moldova, 2007-2011

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică [6]

Așadar, perioada anilor 2008-2010, a fost marcată de creșterea în continuu (destul de semnificativă - cu 10 p.p.) a ponderii exportului agroalimentar în totalul exporturilor Republicii Moldova. Anul 2010 a fost perioada în care această pondere a înregistrat o valoare mai mare de 49 % (cea mai semnificativă din intervalul de timp 2007-2011), totuși, această pondere este una diminuată, comparativ cu 2001-2005, atunci când aceasta avea o valoare mai mare de 60 % [1, p.94].

Pe fundalul acestor condiții (dinamizarea relativă a ponderii exportului agroalimentar în totalul exportului național, o continuitate a orientării produselor agroalimentare spre piața Uniunii Europene, evoluarea destul de importantă a exportului agroalimentar raportat la PIB etc.), tabloul complex al raporturilor comerciale, care implică studiul comparativ al importului și exportului agroalimentar, dar și noile tendințe ce țin de evoluțiile diverselor poziții tarifare vine să completeze analiza stării și a posibilității de creștere a potențialului exportului agroalimentar. Tabelul 1 reflectă tendința ultimilor ani în materie de dinamică a comerțului agroalimentar, dar și a evoluțiilor principalelor grupe sintetizate de produse agroalimentare.

Tabelul 1. Indicatorii de dinamică ai comerțului agroalimentar, 2007-2011

Indicatori	2007	2008	2009	2010	2011
<i>Export agroalimentar pe principalele poziții tarifare, mii USD</i>	506210,7	594996,0	604745,7	732211,0	917103,1
<i>Import agroalimentar pe principalele poziții tarifare, mii USD</i>	465914,3	631390,5	794593,3	591522,2	687784,6
<i>Balanța comercială agroalimentară, mii USD</i>	+ 40296,4	- 36394,5	- 189847,6	+ 140688,8	+ 229318,5
Grupe de produse, tendința exportului:					
1) Animale vii și produse ale regnului animal (+/- față de anul 2007), mii USD pentru 2007	13 579,5	-	-	+	+
2) Produse ale regnului vegetal (+/- față de anul 2007), mii USD pentru 2007	162 735,6	+	+	+	+
3) Grăsimi și uleiuri de origine animală sau vegetală și produse ale disocierii lor (+/- față de anul 2007), mii USD pentru 2007	55 262,7	+	-	-	+
4) Produse alimentare; băuturi alcoolice, fără alcool, oțet; tutun (+/- față de anul 2007), mii USD pentru 2007	274 632,9	+	+	+	+

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică [6]

În acest mod, se observă un trend stabil pozitiv în ceea ce constă exportul produselor agroalimentare, în perioada 2007-2011. Totuși, importul agroalimentar a resimțit, în perioada 2007-2009 creșteri semnificative (de la 465914,3 mii USD la 794593,3 mi USD). Aceasta a determinat ca balanța comercială agroalimentară să fie una deficitară în anii 2008-2009, iar anul 2009 să fie anul în care această balanță va fi una cu valori negative cele mai însemnate din toți ultimii 5 ani. Totodată, ca aport,

putem elucida, din cadrul celor 4 grupe de produse, o contribuție negativă a produselor animaliere (care au înregistrat în anii 2008 și 2009 valori mai mici decât cele ale anului 2007) la crearea valorii exportului agroalimentar. În general, această grupă de produse înregistrează, în întreaga perioadă 2007-2011, accentuate solduri comerciale negative. Un aport pozitiv la generarea balanței comerciale agroalimentare l-au avut produsele regnului vegetal, care, în același timp, au înregistrat doar solduri comerciale pozitive în perioada de referință. Grupa a 3-ea („Grăsimi și uleiuri de origine animală sau vegetală și produse ale disocierii lor”) este reprezentată de o dinamică instabilă, comparativ cu anul 2007 - în anii 2008 și 2011 arată o evoluție pozitivă, iar în perioada 2009-2010 are o dinamică negativă față de anul de referință 2007. Astfel, această grupă de produse agroalimentare, deși înregistrează în anii 2007-2011 doar solduri comerciale pozitive, ea contribuie, prin diminuările sale prezentate în tabelul 1, la crearea unei balanțe comerciale agroalimentare negative în anii 2008-2009. Secțiunea „Produse alimentare; băuturi alcoolice, fără alcool, oțet; tutun” reflectă, pe de o parte, evoluții pozitive față de anul 2007, cu creșteri continue relativ importante, iar pe de altă parte, aceasta consemnează o desfășurare instabilă a soldului (într-o perioadă de 5 ani, această secțiune dezvăluie 3 ani de sold comercial negativ și doar 2 ani de sold comercial pozitiv).

Factorial, dinamica fiecărei secțiuni, dar și capitole în parte, influențează situația complexă a exportului agroalimentar și evidențiază grupele de produse care pot dezvolta un potențial de export semnificativ. Această tendință poate avea două filiere:

1) **elucidarea dezvoltării produselor de o valoare adăugată înaltă**, cum ar fi legumele, fructele, strugurii, produsele animaliere, unde s-ar atesta o specializare eficientă și o orientare comercială către parteneri stabili și importanți; în acest caz, dinamica exporturilor de fructe, legume, nuci etc. este una destul de pozitivă, iar soldul comercial al acestora este divers (unul negativ pentru legume și pozitiv în cazul fructelor și nucilor). Pentru produsele animaliere însă, potențialul de export este unul care se cere încă serios revelat (de fapt, ca și în cazul produselor vegetale de mai sus). La acest capitol, exportul de „Carne și organe comestibile”, precum și „Lapte și produse lactate; ouă de păsări etc.” este unul cu reale rezerve, fiind foarte instabil și fără un trend clar (de exemplu, în cazul cărnii, anul 2011 a fost un record pentru valoarea exportului din ultimii 5 ani - 21 548,3 mii USD, pe când în anii 2007-2010 acesta a avut evoluții foarte instabile, ajungând la minimumul de 1 373,8 mii USD în anul 2008). În cazul produselor lactate, a ouălelor de păsări etc. tendința este una instabilă deasemenea, iar soldul comercial este unul negativ în agravare, datorită unei continue creșteri semnificative a importului la aceste produse (care s-a majorat de la 19 797,5 mii USD în 2007 la tocmai 31 742,0 mii USD în anul 2011). Toate aceste desfășurări atestă grave probleme interne în sectorul agroalimentar, cât și lipsa unui vector de acțiune unitară, de conclucrare, în direcția dezvoltării și promovării unor grupuri de produse importante pentru economia națională, dar și pentru securitatea alimentară a țării.

2) **elucidarea dezvoltării produselor extensive** - nu este în sine calea cea mai eficientă și durabilă a promovării și stimulării exportului agroalimentar, deoarece necesită extensiuni de terenuri, crearea de valoare pe baza majorării cantităților produse etc. Implicarea unor așa culturi ca cerealele, sfecla de zahăr, floarea soarelui etc. indică anume o astfel de abordare. Exportul acestor produse arată o tendință clară de dinamizare, un trend pozitiv, dar și un sold comercial pe plus. Așadar, se observă domeniile prioritare, care sunt cele mai „populare” în rîndul întreprinzătorilor agricoli. Ca valoare, exportul cerealelor îl devansează pe cel al cărnii, produselor lactate și ouălelor, dar și pe cel al legumelor. Fructele și nucile, însă, este acea grupă de produse care devansează atât oleaginoasele, cât și cerealele.

Concluzii și recomandări

Ca sinteză, putem afirma că, acele categorii de gospodării țărănești, sau întreprinderi de procesare care și-au stabilit atât gama de produse pe care le produc/prelucrează, cât și piețele de desfacere, mijloacele de promovare etc. pot opta pentru o respecializare în cazul în care sunt capabili să determine atât componenta financiară (riscul financiar), cât și componenta de producere (riscul operațional). Odată cu evoluțiile macroeconomice pozitive, cât și cu stabilirea unor coordonări la nivelul întregului sector agroalimentar, vor fi posibile noile estimări și extinderi ale pieței de desfacere, atât în plan comercial, cât și de imagine. Totuși, sunt necesare cel puțin 2 condiții catalizatoare:

Ø *aportul agenților economici* în eficientizarea activităților lor agricole și crearea unor produse cu o valoare adăugată înaltă, în condițiile în care piețele agroalimentare devin din ce în ce mai competitive;

Ø *aportul „sistemic”*, care ține de acțiunea asupra acelor variabile care nu pot fi influențate critic de către întreprinderile agricole: condițiile meteorologice, evoluțiile piețelor, capacități semnificative de stocare și depozitare etc.; în acest caz, conclucrarea în interiorul sectorului, a grupelor de întreprinderi, cât și aportul programelor și strategiilor naționale ar trebui să rezulte într-o competitivitate sporită a sectorului agroalimentar național și, astfel, într-o posibilitate de a acționa pozitiv asupra stimulării potențialului de export al sectorului respectiv.

Întrucât, la moment, abordarea competitivității produselor agroalimentare ar trebui să inițieze atât faza de stimulare a competitivității produselor deja „tradiționale” exporturilor, cât și o eventuală extindere a unor noi game de produse, care ar implica componenta eficientă și flexibilă, strategică și specializată, această serie de acțiuni poate fi combinată cu crearea infrastructurii agricole, simplificarea procedeeleor și fluxurilor de informații pentru întregul proces tranzacțional [5, p.72-75], care s-au dovedit a fi unele din cele mai eficiente măsuri în sporirea potențialului de export al sectorului agroalimentar.

În opinia noastră, potențialul de export al produselor agroalimentare necesită, în plan general, un sincronism al acțiunilor operaționale, tactice și strategice, divizate pe grupe și factori de intervenție (figura 4 elucidează această reprezentare).

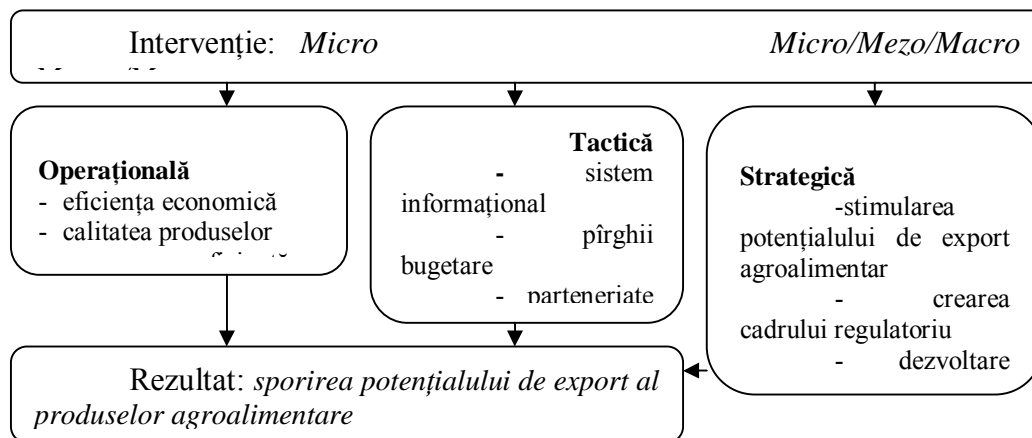

Fig. 4. Sistemul integral de intervenții în influențarea creării unui sector agroalimentar cu potențial sporit de export

Sursa: elaborat de autor

Deși nu este una total integrantă și perfect completă, schema de mai sus poate fi văzută ca o sinteză de nivel a intervenției și de acțiune factorială pozitivă, în ordinea de idei, în care, încurajarea productivității sectorului agroalimentar, eliminarea

discrepanțelor între procesele de producere și cele de prelucrare, cât și fondarea unei baze solide de investiții în infrastructură și sistem de piață; dezvoltarea cererii regionale și locale de produse agroalimentare autohtone, reglementarea cadrului normativ și implementarea programelor inovatoare și stimulative împreună cu partenerii de dezvoltare, enunțarea strategiilor și instrumentelor financiare clare cu privire la promovarea exportului agroalimentar, stimularea potențialului sectorului agroalimentar prin inițiative fiscale, comerciale, investiționale și consultative etc., iar toate acestea reprezentând vectorul complex al unui sistem macroeconomic unitar.

Bibliografie

1. Catan P., Managementul sporirii eficienței economice a potențialului de producție în sectorul agrar, Ed. „Print-Caro”, Chișinău, 2010, p.94
2. Development Alternatives, Bizpro, Assessing Competitiveness In Moldova’s Economy, A study conducted for USAID, July 2004
3. Dudwick N., Fock K., Sedik D., Land Reform and Farm Restructuring in Transition Countries. The Experience of Bulgaria, Moldova, Azerbaijan, and Kazakhstan, The World Bank Working Paper, No.104, May 2007
4. Dumbrăveanu N., Ghidul procedurilor de export al produselor agroalimentare, CNFA, PDPA, Chișinău, 2009
5. Vaas A., Creșterea competitivității exporturilor. In: Tribuna Economică, 2004, nr. 37
6. www.statistica.md